

**กระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของนิสิตต่อวิชาชีพครู:
การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตน**
*Thinking process, feeling and behavior of student teachers on
teaching profession: Transformative learning*

ดร.รุ่งฟ้า กิติญาณัฐันต์*

E-mail : rkitiya@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนรายวิชาหลัก วิชาวิชาชีพครู ศึกษากระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของนิสิตต่อวิชาชีพครู และกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยคือนิสิตชั้นปีที่ 2 เอกการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ลงทะเบียนรายวิชา 400102 หลักวิชาชีพครู ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 37 คน เมื่อจบการเรียนการสอนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา ตลอดภาคเรียนแล้ว นิสิตถูกเชิญเป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีนิสิตจำนวน 37 คน อาสาสมัครยินดีเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 12 คน โดยแต่ละคนเป็นผู้แทนของสมาชิกในแต่ละกลุ่มของการทำงานในการเรียนการสอน ดำเนินการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน และรวบรวมข้อมูลและผลงานต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยสมุดบันทึกการเรียนรู้ แบบประเมินตนเอง เอกสาร และผลงานของนิสิตจากกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน ภาพถ่าย และสมุดบันทึกอนุทินของผู้วิจัย การศึกษาครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ทำดรชนีและเข้ารหัสข้อมูล ลดทอนข้อมูล และใช้การบรรยายและตีความจากข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์คำพูด ผลการวิจัยพบว่า

1. ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนรายวิชาหลักวิชาวิชาชีพครู มีบรรยากาศการเรียนการสอนและพฤติกรรมเชิงบวก นิสิตประทับใจในกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมมีความเหมาะสมและสามารถเสริมสร้างความคิด ความรู้สึกที่ดีต่อวิชาชีพครู เป็นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมอย่างมีความหมาย ทำทายความสามารถ นิสิตมีความสุข และสนุกกับบทเรียนและได้รับประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่านิสิตได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการคิด และวางแผนในการเรียน มีความรับผิดชอบในการทำงาน และเกิดแรงบันดาลใจที่จะช่วยเหลือสังคม

2. นิสิตมีการพัฒนากระบวนการคิดอย่างไตร่ตรอง คิดทบทวนและพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างรอบคอบ มีมุมมองที่ดีต่อตนเอง ต่อวิชาชีพครู และต่อสังคม มีการปฏิบัติงานและปฏิบัติตนอยู่ในระดับดีมาก มีความเชื่อมั่นเห็นคุณค่าในตนเองและการทำงาน

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

3. นิสิตมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมต่อวิชาชีพครูในด้านบวกมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีแรงบันดาลใจในการทำหน้าที่ครูที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการมองสังคม และมีแนวคิดที่จะเป็นครูที่เสียสละ ทำหน้าที่ของตนเองเพื่อประเทศชาติ กล่าวคือเป็นการเปลี่ยนจิตสำนึกใหม่ของการเรียนรู้ อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : จิตตปัญญาศึกษา; การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตน; วิชาชีพครู

Abstract

This qualitative research aimed to investigate the phenomena in the Principles of Teaching Profession course with respect to learning process, thinking process, feelings and behavior of student teachers. Taught by the researcher, the course was mainly based on Contemplative Education Theory. The participants were 12 second-year students purposely selected from 37 volunteer students who enrolled in the Principles of Teaching Profession course in the second semester of the Academic Year 2009. Each participant was a representative of each work group. After all assessments were completed and grades assigned, data were collected through learning log, self-evaluation, documents from learning activities, pictures, researcher journal, and focus group interview. The data were analyzed using content analysis. The findings of the research were as follows:

1. The classroom atmosphere and student teachers' behavior were positive and supportive. The student teachers were happy and impressed with learning activities. The learning activities were appropriate and helped enhance student teachers' positive attitudes toward the teaching profession. The activities were challenging for student teachers and meaningful to them. The student teachers were happy with the lessons and gained benefits from them. They actively participated in the thinking activities. They made plans for their learning and were more responsible for their work. They were inspired to contribute more to the society.

2. The student teachers developed their reflective thinking skills. They considered things more carefully. They had self-esteem and positive attitudes toward the teaching profession and society. Their work performance was high. They valued themselves and their work.

3. The student teachers positively changed their feelings, behavior and attitudes toward the teaching profession. They also changed their thinking process. They were inspired to be good teachers. They changed the way they looked at society. They had the ideas of becoming self-sacrificing teachers who would dedicated their lives to society. In conclusion, this course helped develop new consciousness of learning in student teachers.

Keywords: Contemplative Education; Transformative Learning; Teaching Profession

บทนำ

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และ คุณธรรม มีจริยธรรม และ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 5) ข้อความดังกล่าวได้ถูกระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตราที่ 6 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเรียนรู้แบบองค์รวม เน้นให้ผู้เรียนเป็นคนที่เก่ง ดี และมีความสุข ซึ่ง พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2542, หน้า 57) กล่าวว่า การศึกษาจะต้องพัฒนาคนให้เป็นคนเต็มคน ผู้มีชีวิตสมบูรณ์ให้เป็นบุคคลที่พัฒนาแล้วทั้งด้านพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ (รวมทั้งธรรมชาติ) หรือพฤติกรรมในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือ เพื่อนมนุษย์ทั้งด้านจิตใจ และด้านปัญญา พร้อมกันนั้นในกระบวนการศึกษาต้องสร้างคุณสมบัติที่เน้นเป็นพิเศษคือ ความใฝ่รู้-ใฝ่ซึ้งยาก กล่าวคือใฝ่รู้ (วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์) ใฝ่สร้างสรรค์ (วัฒนธรรมเทคโนโลยี) และใฝ่ซึ้งยาก (วัฒนธรรมอุตสาหกรรม) นอกจากนี้ต้องระลึกเสมอว่า การศึกษามีไว้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ เพื่ออนุกรมพัฒนาเศรษฐกิจด้านการเพิ่มผลผลิตเท่านั้น แต่จะต้องพัฒนาเขาในฐานะเป็นตัวตน ให้เป็นบัณฑิต ผู้มีชีวิตที่ดิงาม เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างรู้เท่าทันโลกและชีวิต มีจิตโปร่งใส เป็นสุข และประเวศ วะสี (2550, หน้า 45) อธิบายว่า การศึกษาหรือการเรียนรู้ทุกชนิดควรจะทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน หรือเกิดจิตสำนึกใหม่แห่งความเป็นหนึ่งเดียวกัน หรือเห็นความเป็นทั้งหมด (The Wholeness) แล้วคลายความยึดมั่นในตัวตนลง ยิ่งตระหนักรู้ในความเป็นหนึ่งเดียวกัน และคลายความยึดมั่นในตัวตนลงเท่าใดก็ยิ่งเป็นอิสระ

มากขึ้น ความเป็นอิสระจะทำให้เปลี่ยนความรู้สึกนึกคิด ประสบความปิติ ความอึดอ้อม ความสุข สัมผัสความงามของสรรพสิ่ง และเกิดไมตรีจิตมิตรภาพอันไพศาล ดังนั้นการศึกษามีไว้เพียงการสอนตามเนื้อหาวิชาในหลักสูตรเท่านั้น แต่ต้องปรับเปลี่ยนเป็นการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และไปให้ถึงทั้งสามระดับคือ เกิดความรู้ที่รู้ความจริง เกิดปัญหาที่เชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ได้ และเกิดจิตสำนึกเพราะเข้าใจตัวเองที่สัมพันธ์กับสรรพสิ่งทั้งหลาย (ประเวศ วะสี, 2538)

วิจักขณ์ พานิช (2550, หน้า 15) อธิบายว่า การทำงานด้านการศึกษาอาจเปรียบได้กับการทำงานศิลปะแขนงหนึ่ง การศึกษาคือ การเรียนรู้เพื่อการค้นหาตัวเองและการเปลี่ยนแปลงภายในของปัจเจก หากนักการศึกษารู้จักที่จะเรียนรู้ให้มีความความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าความสำเร็จ เพราะกระบวนการเรียนรู้เป็นคุณูแจสำคัญที่จะพาให้เราเข้าไปสัมผัสถึงหัวใจการศึกษา อันเกิดจากการสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ระบบการศึกษาที่ถูกตัดขาดออกจากจินตนาการ อีสราภาพทางความคิดสร้างสรรค์ และเส้นทางการแสวงหาศักยภาพภายในของผู้เรียน ระบบการศึกษานั้นก็คงเป็นได้เพียงแคโรงงานผลิตคน ป้อนเข้าโรงเรียนแห่งทุนนิยม แทนที่การศึกษาจะจุดประกายความหมายอันสร้างสรรค์ใหม่ๆ ให้สังคม ซึ่ง ประเวศ วะสี (2550, หน้า 3-12) กล่าวว่า มนุษย์ต้องมีจินตนาการใหม่ที่จะทำให้มนุษย์เปลี่ยนจิตสำนึก เปลี่ยนพฤติกรรมและเปลี่ยนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใหม่ จินตนาการใหม่คือ มนุษย์ทั้งโลกพันทุกซ์ร่วมกันได้ มนุษย์สามารถร่วมกันสร้างโลกที่ร่มเย็นเป็นสุขได้ ญูญแจอยู่ที่ความเป็น "ทั้งหมด" ทุกส่วนมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งทำให้เราต้องพิจารณาและคิดถึงความ เป็นทั้งหมด เพราะมนุษย์ทั่วโลกและธรรมชาติแวดล้อมอยู่ในระบบเดียวกันมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งขาดไป ย่อมกระทบกับส่วนอื่น ทำให้ขาดความเป็นปกติหรือสันติสุข มนุษย์จึงต้องมีจิตสำนึก

ใหม่ (New Consciousness) อันเป็นจิตสำนึกใหญ่ เป็นจิตสำนึกโลก เห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนทั่วโลก และธรรมชาติทั้งหมด จะประสบอิสรภาพเพราะหลุดจากความยึดมั่นในตัวเอง เกิดความรู้อันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งหมดและธรรมชาติทั้งหมด กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา จึงต้องเปลี่ยนโลกทัศน์ วิธีคิด ในการมองชีวิตสังคมและโลกธรรมชาติ

การศึกษาในปัจจุบันยังขาดมิติทางด้านคุณธรรมอยู่มาก เน้นการแข่งขันในแทบทุกด้าน หากสังคม เน้นแต่คนเก่งเราก็จะได้คนเก่ง แต่ถ้าคนเก่งเหล่านั้นขาดคุณธรรม จริยธรรม ก็จะเป็นคนเก่งที่เห็นแก่ตัว คิดถึงตนเองมากกว่าส่วนรวม ซึ่งก็จะเป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคมเช่นทุกวันนี้ แต่ในทางตรงข้ามการศึกษาช่วยให้มนุษย์เป็นคนดีเหนือสิ่งใด ให้ทุกคนสามารถมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความสุขสงบอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การศึกษาไม่ใช่แค่สอนให้เราสามารถในการทำงานหาเงินเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่ควรสอนให้เราสามารถมีชีวิตที่สมบูรณ์ คนดีเท่านั้นที่จะคิดช่วยเหลือผู้อื่น สังคม ประเทศชาติและโลกของเรา คนดีจะเป็นคนเก่งโดยอัตโนมัติเพราะเขาจะขยัน มีความตั้งใจเรียน ปราศจากอภายมุข คนดีจึงไม่เสียเวลาชีวิตไปโดยเปล่าประโยชน์ (อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา, 2550, หน้า 1-2) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงานที่กำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศได้เล็งเห็นความสำคัญเร่งด่วนในการผลักดันและคิดระบบการเรียนรู้โครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา: การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย โดยเกิดขึ้นจากแนวคิดของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ที่ต้องการให้สถานศึกษาไทยจัดการเรียนรู้แบบใหม่ มุ่งการพัฒนา ด้านในด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ที่ส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ในการเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากปัญญา ความตระหนักรู้และความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ แนวคิดดังกล่าวเป็นที่มาของ

จิตตปัญญา (Contemplative Education) ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ การปลูกฝังความตระหนักรู้ด้วยกิจกรรมบ่มเพาะความรัก ความเมตตา การมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและการพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติ จนผู้เรียนเกิดปัญญา (Wisdom) อันจะส่งผลให้พลโลกอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่เกิดความแตกแยกระหว่างคนในสังคมและระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, คำนำ)

จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นการศึกษาที่เน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาความตระหนักรู้และการเรียนรู้มิติ/โลกด้านใน (อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ ทัศนะ มุมมองต่อชีวิตและโลก) ของตนเอง ให้คุณค่าในเรื่องการเรียนรู้ด้วยใจอย่างไคร่ครวญ ซึ่งหมายถึงการสังเกตอย่างมีสติต่อการเปลี่ยนแปลงภายในของตนเอง ที่เกิดจากการเผชิญกับผู้อื่นและโลกภายนอก ผ่านกระบวนการ วัฏจักรที่หลากหลาย มีเป้าหมาย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Fundamental) อย่างลึกซึ้ง (Profound) ทางความคิดและจิตสำนึกใหม่เกี่ยวกับตนเองและโลก ส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติปัญญา มีความรักความเมตตาต่อตนเองและสรรพสิ่งทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ จิตตปัญญาศึกษาเป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ในระดับต่างๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงภายในตน (Self/Personal Transformation) การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร (Organizational Transformation) และการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม (Social Transformation) โดยที่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ น้อยๆ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้ง (จุมพล พุฒภัทรชีวิน, 2552, หน้า 9) งานวิจัยที่สนับสนุนจิตตปัญญาศึกษา เช่น งานวิจัยของอาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2546) เรื่องการพัฒนา

รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วยตนเอง โดยนำไปใช้กับนักเรียนโรงเรียน สัตยาไส ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบดังกล่าวทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและคุณค่าความเป็นมนุษย์ งานวิจัยของ จิรัฎฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550) ศึกษาการสอนแนวคิดปัญญา ศึกษาโดยบูรณาการในรายวิชาเทอร์โมไดนามิกส์ 1 และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ผู้เรียนได้สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในตนเองในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับโลกทัศน์ การนิยามความสุข การนึกถึงคนรอบข้าง การนึกถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีความรักความเมตตา นอกจากนี้ยังได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในรายวิชาศาสนาเปรียบเทียบพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดจากการมีกระบวนการสุนทรียสนทนาในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้เรียนตัดสินใจผู้อื่นน้อยลง ฟังอย่างลึกซึ้งมากขึ้น เอาใจเขามาใส่ใจเรา ใจเย็น อดทนและเคารพในความหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ สุวรรณา ชิวพฤกษ์ และยากุล สิ้นไชย (2551) ศึกษาผลจากการทำโครงการศิลปะสร้างสรรค์ด้วยภาพชีวิตภายใน (Contemplative Arts for Mental Equality) กับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมนักศึกษามีความเข้าใจตนเองมากขึ้น ยอมรับตนเอง เห็นพฤติกรรมตนเองทั้งในสภาวะอารมณ์ปกติและอารมณ์ที่แปรปรวน มีผลต่อการเข้าใจคนอื่นและเข้าใจโลกมากขึ้น

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาได้ดำเนินการโครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะผู้การเป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดำเนินการพัฒนา การเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาเพื่อพัฒนานิสิตให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองในด้านปัญญา ความดีงาม การเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สามารถนำประสบการณ์

ที่ได้รับไปสร้างสรรค์ในวิชาชีพครู เป็นครูที่ดีมีคุณภาพ และเป็นครูมืออาชีพที่จะช่วยสร้างเยาวชนในรุ่นต่อไปให้เป็นคนดี มีปัญญา เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ความดีงามของสิ่งรอบตัว ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ จึงมีความสนใจที่จะนำแนวคิดจิตตปัญญาและกระบวนการต่างๆ ไปบูรณาการเรียนการสอนรายวิชาหลักวิชาชีพครู เพื่อศึกษากระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ต่อวิชาชีพครู : การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนรายวิชาหลักวิชาชีพครู
2. เพื่อศึกษากระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของนิสิตต่อวิชาชีพครู
3. เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านกระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของนิสิตต่อวิชาชีพครู

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนหรือจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง แนวคิด ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานิสิตให้เกิดการตระหนักรู้ต่อโลกภายในของตนเองที่ประกอบด้วย ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ทศนคติ การมองโลก และชีวิตซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับโลกภายนอกทั้งในแง่การดำเนินชีวิตและการกระทำต่างๆ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การบูรณาการกิจกรรมต่างๆ เช่น เพลง บทกลอน ภาพยนตร์ การแสดงละคร งานศิลปะ การเขียนสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log) กิจกรรมสุนทรียสนทนา และกิจกรรม

งานตามความสนใจ โดยยึดให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือปฏิบัติ เชื่อมโยงความคิด ความรู้สึกของตนเอง สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์รอบตัว เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง

เทคนิคที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคหลายวิธีการ เพื่อตรวจสอบข้อมูลให้มีความเชื่อถือ (McMillan and Schumacher, 1997, p. 404) ได้แก่ เทคนิคการสังเกต (Observational Techniques) เทคนิคที่ไม่ได้สังเกต (Non-observational Techniques) และเทคนิคการประเมิน (Evaluation Techniques) (Burnaford, Fischer and Hobson, 1996, p. 73) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เทคนิคการสังเกต ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากการบันทึกบทสนทนาของผู้วิจัย (Journal of the Researcher) บันทึกการเรียนรู้ของนิสิต (Learning Log of Student Teachers) และรูปถ่ายจากการจัดกิจกรรม

2. เทคนิคที่ไม่ได้สังเกต ได้แก่ โครงสร้างของข้อคำถามจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) และการรวบรวมเอกสารต่างๆ ในกิจกรรมการเรียนการสอน

3. เทคนิคการประเมิน ได้แก่ การประเมินตนเองของนิสิต (Self-evaluation)

วิธีดำเนินการวิจัย

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชา 400102 หลักวิชาชีพครู ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนิสิตชั้นปีที่ 2 เอกการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ จำนวน 37 คน ตั้งแต่ตุลาคม 2552 ถึงกุมภาพันธ์ 2553 โดยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและบูรณาการ

กิจกรรมต่างๆ เช่น เพลง บทกลอน ภาพยนต์ การแสดงละคร งานศิลปะ การเขียนสมุดบันทึกการเรียนรู้ กิจกรรมสุนทรียสนทนา และกิจกรรมตามความสนใจ โดยยึดหลักการและแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษา และนิสิตทุกคนได้รับทราบว่ามีผลกระทบใดๆ ต่อคะแนนและเกรดของนิสิต และหลังจบกิจกรรมการเรียนการสอน นิสิตได้ทราบเกรดของตนเองแล้ว นิสิตได้ถูกเชิญให้เป็นให้ข้อมูล มีนิสิตอาสาสมัครให้ข้อมูลทั้งหมด 37 คน ผู้วิจัยดำเนินการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 12 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่มและนำผลงานมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ Marshall and Rossman (1999, p. 114) ซึ่งระบุว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใหญ่ที่สุดสำหรับสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) ควรมีจำนวน 12 คน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างให้มีความหลากหลาย กล่าวคือ เป็นผู้แทนของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม เพราะการเรียนการสอนมีการมอบหมายงานให้นิสิตทำงานเป็นกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างมีทั้งเพศชายและเพศหญิง นอกจากนี้ยังให้มีความหลากหลายในภูมิหลัง ถิ่นกำเนิดและศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกอย่างแท้จริง

สรุปรายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. พบนิสิตที่เป็นผู้ให้ข้อมูล จำนวน 12 คน ในวันที่ 3 มีนาคม 2553

2. สนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) นิสิตจำนวน 12 คน

3. รวบรวมเอกสารทั้งหมดของนิสิต 12 คน ได้แก่ สมุดบันทึกการเรียนรู้ ใบงานและเอกสารต่างๆ ที่จัดกิจกรรมในชั้นเรียน แบบบันทึกประเมินตนเอง และผลงานตามความสนใจ

4. สะท้อนผลของกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนจากบันทึกอนุทินของผู้วิจัย

5. สะท้อนผลการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาศึกษา

สรุปผลและอภิปรายผล

1. ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนรายวิชาหลักวิชาชีวเคมี มีบรรยากาศของการเรียนการสอน และพฤติกรรมของนิสิตในเชิงบวก นิสิตประทับใจในกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมมีความเหมาะสมสามารถเสริมสร้างความคิด ความรู้สึกที่ดีต่อวิชาชีวเคมีเป็นการเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรมอย่างมีความหมาย ทำความเข้าใจ มีความสุข สนุกกับบทเรียนและได้รับประโยชน์ นอกจากนี้ นิสิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมคิดและวางแผนเลือกสถานที่สำหรับการเรียนการสอน มีความรับผิดชอบในการทำงาน มีจิตอาสาและเกิดแรงบันดาลใจที่จะช่วยเหลือสังคม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับหลักการของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ต้องสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อันอบอุ่น ยืดหยุ่น ให้ความสำคัญ และรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน (Lang, McBeath, & Hebert, 1995, p. 8) ทิศนา แขมมณี (2548, หน้า 120-121) ระบุว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (Active Participation) ซึ่งควรเป็นการตื่นตัวอย่างรอบด้านทั้งทางด้านกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ และไพฑูริย์ สินลาร์ตัน (2546) ระบุว่า การสอนในสถาบันอุดมศึกษาต้องปรับเปลี่ยนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์และวิพากษ์ความรู้ นอกจากนี้ บรรยากาศของการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอนและการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมของนิสิต สอดคล้องกับการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการหยั่งรู้และจินตนาการ (Susan, 1999) และเป็นไปตามหลัก

การและแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา กลุ่มแนวคิดเชิงมนุษยนิยม ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องการเรียนรู้พัฒนาศักยภาพภายในของความเป็นมนุษย์ บนฐานปัจเจกชนนิยม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการเคารพธรรมชาติของมนุษย์ คำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียนที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ (Learner-centered) และหลักการ แนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ โดยให้ความสำคัญต่อประสบการณ์ตรงของมนุษย์ในการเรียนรู้ ในบริบทเฉพาะของตนเอง การเรียนรู้ลักษณะดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในด้านที่แท้จริง และเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อพัฒนามิติจิตวิญญาณ (พงษธร ตันติฤทธิศักดิ์, ชีระพล เต็มอุดม, ชลลดา ทองทวี, จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร และสรยุทธ รัตนพจนารถ, 2552, หน้า 6-10) ผลการศึกษาที่เกิดขึ้นพบว่า นิสิตมีความรับผิดชอบในการทำงาน มีแนวคิดและแรงบันดาลใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2550 หน้า 45) กล่าวว่า การศึกษาหรือการเรียนรู้ทุกชนิดควรให้มนุษย์เกิดจิตสำนึกใหม่แห่งความเป็นหนึ่งเดียวกันหรือเห็นความเป็นทั้งหมด การศึกษาต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ที่รู้ความจริง เกิดปัญญาที่เชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ได้ และเกิดจิตสำนึกเพราะเข้าใจตนเองที่สัมพันธ์กับสรรพสิ่งทั้งหลายจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน มีข้อมูลต่างๆ ที่เป็นตัวอย่างเสนอได้ดังนี้

“..บรรยากาศในห้องเรียนก็เป็นไปอย่างสบาย ๆ อาจารย์ไม่เคยถามคำถามที่กดดันหรือทำให้ดิฉันเสียกำลังใจเลย สิ่งที่ได้จากการเรียนวิชานี้คือ หลักการใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพ...” (นิสิต 5/ บันทึกการเรียนรู้)

“หนูชอบ Learning Log ค่ะ คือเพราะว่ามันทำให้เหมือนสะท้อนความคิดของตัวเองออกมา สื่อมาเป็นตัวอักษรที่ไม่ใช่ความรู้สึกนึกคิด แต่มันมาจากความรู้สึกนึกคิดของเรา แต่ว่าออกมาเป็นตัวอักษร มันทำให้เราเห็นตัวเอง ทำให้เรามองเห็นตัวเองว่ารู้สึก

ได้สรุปแนวคิดหลักของจิตตปัญญาศึกษาเป็นประสบการณ์ตรงของการเรียนรู้การรับฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การเคารพศักยภาพแห่งการเรียนรู้ของทุกคนอย่างไร้อคติ การน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ การเฝ้ามองเห็นตามความเป็นจริง การเรียนรู้จากภายใน การให้คุณค่าแก่รากฐานทางภูมิปัญญา และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ผลของการศึกษายังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุวรรณา ชิวพฤกษ์ และ ษายกุล สิ้นไชย (2551) พบว่า ภาพรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ที่เข้าโครงการศิลปะสร้างสรรค์ ดุลยภาพชีวิตภายใน (Contemplative Art for Mental Equality) โดยภาพรวมนักศึกษามีความเข้าใจตัวเองมากขึ้น มีการยอมรับตัวเอง เข้าใจในผู้อื่นและเข้าใจโลกมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ นฤมล เอนกวิทย์ (2552) ที่พบว่า จิตตปัญญาศึกษาสามารถส่งเสริมการตระหนักรู้คุณค่าความเป็นมนุษย์ และ จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550) พบว่า นิสิตมีการเปลี่ยนแปลงของตนเองในแง่มุมต่างๆ และเป้าหมายของชีวิตได้แก่ โลกทัศน์ การนิยามความสุข การนึกถึงคนรอบข้าง การนึกถึงสังคม และสิ่งแวดล้อม และ Hart (2004) ระบุว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นวิถีทางหนึ่งที่ทำให้ได้มาซึ่งความรู้และทำให้เกิดความรู้และความฉลาด เพิ่มความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกายและจิต ทำให้ร่างกายผ่อนคลาย และมีผลต่อทักษะการคิด มีความตั้งใจอย่างลึกซึ้งเพิ่มความเข้าใจตนเอง คนอื่นและโลก ทำให้ตระหนักรู้ ข้อความรู้ ที่มีอยู่ในจิตสำนึก เพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ การคิดสร้างสรรค์ และญาณทัศนะ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอตัวอย่างข้อมูลดังต่อไปนี้

“.....มีความรอบคอบมากขึ้นค่ะ ความคิดเหมือนแบบไตร่ตรองมากขึ้นกว่าก่อนที่จะทำอะไรแล้วก็สามารถคิดแก้ปัญหาได้มากขึ้น แล้วก็คิดเชิงบวกมากขึ้นค่ะ.....” (นิสิต 1/ สันทนาการกลุ่ม)

“.....หลังจากพวกเราแสดงครบ 3 กลุ่ม อาจารย์ได้จัดกิจกรรมสุดท้ายคือ การให้เราเล่าความรู้สึกให้ฟัง ผมชอบกิจกรรมแบบนี้มากเลยครับ การที่พวกเรานั่งลง หลีกหนีจากความวุ่นวายข้างนอก แล้วพูดถึงสิ่งต่างๆ อย่างสงบและจริงใจ มันทำให้ผมรู้สึกได้ว่า เพื่อนๆ ที่นั่งอยู่ตรงนั้นจะต้องอึ้งอัมไปกับความคิดของเพื่อนๆ ที่มีแต่สิ่งดีๆ และที่สำคัญคือ เพื่อนๆ ทุกคนเข้าใจและบรรลุในเป้าหมายของกิจกรรม ผมคิดว่ากิจกรรมการแสดงไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อหาว่ากลุ่มใดแสดงได้ดีสมบทบาทมากที่สุด แต่จริงๆ แล้วมันคือ การสะท้อนความคิดของนิสิตแต่ละคนว่ามีความรู้สึกต่อคำว่าครูเช่นไร.....” (นิสิต 3/ บันทึกรับการเรียนรู้)

“.....ก็เวลาคิดอะไร ก็ทำให้คิดหน้าคิดหลัง..... คิดแบบเอ่อ...คิดหน้าคิดหลังนั่นแหละทำอะไรก็คิดรอบคอบ...สมัยก่อนคิดน้อย.....” (นิสิต 6/ สันทนาการกลุ่ม)

“.....เป็นคนคิดแง่บวกอยู่แล้ว แต่ก็บวกไปอีก ก็ดีค่ะ แล้วก็เป็นคนแบบเหมือนมีสติมากขึ้น พูดอะไรก็แบบพูดอะไรคิด คิดก่อนพูด ไม่ใช่พูดแล้วคิด” (นิสิต 10/ สันทนาการกลุ่ม) “รู้สึกดีที่ได้เรียนวิชานี้ การเป็นครูเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจ นี่คือ สิ่งที่ได้รับ” (นิสิต 2/ ประเมินตนเอง)

“.....หนูขอสัญญาว่า เมื่อหนูเป็นครู หนูจะเป็นครูที่ดี จะนำความรู้ที่ได้จากการเรียนหลักวิชาชีพครูไปใช้ และจะเป็นครูที่ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี และสิ่งใดที่ไม่ดีก็จะนำไปปรับปรุง” (นิสิต 8/ บันทึกรับการเรียนรู้)

“.....ท้ายคาบอาจารย์ให้นิสิตทุกคนมานั่งล้อมวงเป็นวงกลม และให้พูดความรู้สึก ข้อคิดที่ได้จากการเรียนรู้นี้ เพื่อนทุกคนพูดได้ดี แต่มีเพื่อนคนหนึ่งพูดว่า สิ่งที่คุณครูทุกคนต้องมีคือความอดทน ฉันเห็นด้วยกับเพื่อนคนนี้ และคิดว่าเมื่อเรียนจบแล้วไปเป็นครูฉันจะต้องมีความอดทนกับสิ่งต่างๆ ที่เจอ และตั้งใจว่า

จะทำหน้าที่ครูให้ดีที่สุด ด้วยใจ ด้วยความเป็นครู....”
(นิสิต 9/ บัณฑิตการเรียนรู้)

“กลุ่มแรกแสดงละครเกี่ยวกับอาชีพครูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้.....แม้ฉันไม่ใช่คนที่อยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ฉันก็เป็นคนได้เหมือนกัน ได้รับรู้ข่าวสารมากมาย นำมาซึ่งความสูญเสียและสะท้อนใจอยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งยังรู้จักกับครูซึ่งเป็นเพื่อนของพี่สาวฉัน จากการได้พูดคุยกับกะ { (กะคือคำที่ใช้เรียกนำหน้าชื่อของมุสลิมผู้หญิง ส่วนผู้ชายเรียก บัง) ฉันทราบว่ กะสอนอยู่ในโรงเรียนแห่งหนึ่งใน จ.นราธิวาส ที่นั่นเป็นบ้านเกิดของกะ กะบอกว่า...กะเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นที่ทำให้ฉันอยากเป็นครู แม้ว่าฉันจะไม่กล้าเป็นครูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ฉันก็จะทำในส่วนที่ฉันทำได้และจะทำให้ดีที่สุดด้วย.....ฉันขอสวดอิศริยาผู้เสียสละทุกคนที่เสียชีวิตไปในเหตุการณ์ความไม่สงบ หลับให้สบายนะกะ แม้ว่าฉันจะเป็นส่วนเล็กๆ ที่ตั้งใจจะพัฒนาการศึกษาไทย แต่ฉันก็จะทำให้ดีที่สุดกะ ฉันสัญญา” (นิสิต 11/ บัณฑิตการเรียนรู้)

“.....ก็ที่เปลี่ยนที่สูงสุดก็รู้สึก ภูมิใจ แบบที่เราได้มาเรียนคณะนี้ เอนี่...ทำให้เรารู้สึกว่าภูมิใจ แล้วก็ตั้งใจที่ได้มาเรียน ดีใจที่ได้มาเจอเพื่อนๆ ทุกคน (เสียงหัวเราะ) กะ แล้วก็ดีใจที่เราได้เรียนวิชานี้กะกะ มีความรู้มากขึ้นกะ” (นิสิต 12/ สันทนาการกลุ่ม)

“...ได้เรียนวิชานี้จบแล้วก็จะรู้สึกเหมือนกับว่า ตาสว่างขึ้นมาเลย มันเหมือนกับว่า เป็นอาชีพที่ศักดิ์สิทธิ์นะ ผมว่า ผมรู้สึกว่ เออ...เป็นอาชีพที่มีเกียรติแล้วทรงคุณค่ามาก ครูเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยในการผลักดันประเทศชาตินี้ ถ้าเกิดผมลองนึกภาพถ้าเกิดประเทศเราไม่มีครูเนีย สังคมคงจะเหลวแหลกมาก มันก็เลยจำเป็นที่จะต้องมิวิชาชีพครู ที่จะเป็พื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมและก็ประเทศชาติต่อไป.....ผมจะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดครับ” (นิสิต 3/ สันทนาการกลุ่ม)

3. ผลการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านกระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของนิสิตต่อวิชาชีพครู พบว่า นิสิตมีการเปลี่ยนแปลงในด้านบวก มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีแรงบันดาลใจในการทำหน้าที่ครูที่ดี มีความคิดเชิงบวกต่อตนเองและผู้อื่น มีการเปลี่ยนแปลงในด้านมุมมองสังคมและมีแนวคิดที่จะเป็นครูที่เสียสละ ทำหน้าที่ต่อตนเองเพื่อประเทศชาติ ผลของการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่มาจากจิตใจและด้านในของนิสิตในเชิงสร้างสรรค์ทั้งต่อตนเองและสังคม เป็นไปตามหลักการและแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษา ซึ่ง วิจักขณ์ พานิช (2550, หน้า 19-20) อธิบายว่ากระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญจะเห็นได้ถึงความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ เพราะความรู้ที่แท้จริงนั้นคือประสบการณ์ทุกอย่างทุกอย่างรอบตัว เมื่อเพิ่มมิติของการใคร่ครวญด้วยใจ เราจะสัมผัสได้ถึงคุณค่าและความงามที่ทำให้จิตใจขยายขึ้น เรียนรู้ที่จะรัก เรียนรู้ที่จะให้ เรียนรู้ที่จะยอมรับความหลากหลายทางความคิดมากขึ้น อันเป็นผลมาจากอึดตาตัวตนที่ลดลง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplative Education) จึงนำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ดำรงชีวิตเพื่อให้เกิดคุณค่าแก่คนรอบข้างอย่างแท้จริง ซึ่ง ประเวศ วะสี (2553, หน้า 54-55) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อความอยู่รอดของมนุษยชาติได้ เพราะจิตตปัญญาศึกษาคือ การศึกษาจากการดูจิตของตนเองแล้วเกิดปัญญา สอดคล้องกับ ฌ์ฐพล วังวิญญู, วิจักขณ์ พานิช และฉานเดช พวงจัน (2552, หน้า 79) ได้สรุปความรู้จากการอบรมโครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา: การอบรมภาวະผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษา สุ่มหาวิทยาลัย กล่าวคือ จิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาที่เน้นการฝึกฝนปฏิบัติตนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านในตนเอง หรือการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบใหม่ที่มุ่งพัฒนาด้านใน

ไม่จำกัดเฉพาะศาสนา และ อติศร จันทรสุข, ธนา นิลชัยโกวิทช์ และอัญชลี สติรเศรษฐ์ (2552, หน้า 5-6) อธิบายว่า การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่าง ลึกซึ้ง (Transformative Education) เป็นแนวคิด สำคัญที่ทำให้เกิดความตระหนักรู้ต่อโลกภายในของ ตนเองที่ประกอบด้วยความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ การมองโลกและชีวิต ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับ โลกภายนอกทั้งในแง่การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ในด้านต่าง ๆ อย่างไม่สามารถแยกจากกันได้ นอกจากนี้ ผลของการศึกษาทำให้นิสิตเกิดทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ ครู มีความตั้งใจจะเป็นครูที่ดี ประพฤติปฏิบัติตนให้ เหมาะสมกับวิชาชีพและเป็นครูที่เสียสละ เพราะวิชาชีพ ครุมีเกียรติ มีความสำคัญซึ่งเป็นไปตามมาตรฐาน วิชาชีพ (คุรุสภา, 2549) และข้อปฏิบัติสำหรับครูที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547, หน้า 1-11) ตามแนว พระพุทธศาสนาคือ ความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นธรรม ที่บ่งบอกลักษณะที่มีส่วนเกี่ยวกับการให้ความรู้ ความ อ่อนและความมั่นใจแก่ศิษย์หรือเป็นธรรมที่มีลักษณะ เป็นครูที่มีกัลยาณมิตร 7 ข้อเป็นครูที่มีลักษณะดี (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2542, หน้า 47-48) ผลการศึกษา พบว่า นิสิตมีความมุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่และเป็นครูที่ดี ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาด้านจิตวิญญาณในการปฏิบัติ หน้าที่ ซึ่งศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ บรรยายจิต วิญญาณความเป็นครูของไทยที่พึงประสงค์ไว้ว่า 1) ครูเป็นมนุษย์คือ เป็นผู้ได้รับการฝึกฝน กล่อมเกลามาให้ มีจิตใจสูง มีความรักอันไพศาล 2) ครูเป็นกัลยาณมิตร 3) ครูเป็นผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ 4) ครูเป็นผู้มี ศาสตร์และศิลป์ และ 5) ครูเป็นผู้ก้ำจุนชาติ (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2542, หน้า 169-170) ผลของการศึกษาขอ เสนอตัวอย่างของข้อมูลดังนี้

“.....หลังจากที่ได้เรียนหลักวิชาชีพครูแล้ว นะคะ รู้สึกว่ามันทำให้มุมมองการมองวิชาชีพของหนู นะคะ มันเปลี่ยนไปมาก จากที่รู้สึกเฉยๆ กับอาชีพ

ครู...ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่เราจะเป็นครูที่ดีได้ รู้สึกแบบชอบ แล้วอยากเป็นครูมากขึ้นค่ะ” (นิสิต 1/ สันทนาการ)

“รู้สึกดีกับวิชาชีพครูมากขึ้นค่ะ รู้สึกว่าการเป็น ครูเป็นสิ่งที่ดี.....” (นิสิต 4/ ประเมินตนเอง)

“.....ความคิดเปลี่ยนไปซะ ถามว่าเยอะมั๊ย ก็ เยอะขึ้น ปกติเอาตามตรงเป็นคนที่ไม่คิดแง่ลบ อย่างนี้ ไม่ได้นะ ฉันอ้วน...ฉันเป็นแบบนี้ไม่ได้ แต่พอได้มาดูคนที่ เป็นเหมือนฉัน...อาจารย์หลายคน ก็เป็นแบบนี้ ไม่ เห็นต้องแคว่ใคร ฉันเป็นครูสอนเด็ก ๆ ได้ เป็นคนดีก็ พอ.....” (นิสิต 6/ สันทนาการ)

“เมื่อหนูเรียนหลักวิชาชีพครูแล้ว หนูกล้า ที่จะบอกคนในครอบครัวแล้วว่าหนูจะเป็นครู ถึง แม้เงินเดือนจะน้อยแต่มันก็มีค่าเพราะได้สร้างคน” (นิสิต 7/ สันทนาการ)

“เปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับวิชาชีพครู... รู้สึกดี มีมากมาย แต่พูดออกมาไม่ถูก แต่รู้สึกดีมากค่ะ..... วิชานี้ทำให้เราได้พบโอกาสดี ๆ หลายอย่าง” (นิสิต 10/ ประเมินตนเอง)

“หนูยอมรับนะค่ะว่าวิชานี้เป็นวิชาที่ทำให้ ทัศนคติเกี่ยวกับอาชีพครูของหนูเปลี่ยนไป เหมือน กับอาจารย์มีกิจกรรม มีคลิปวิดีโอหุ่น นี นั่นมาให้ ทำ...ค่อย ๆ กัดกร่อนอคติเกี่ยวกับครู.....” (นิสิต 11/ สันทนาการ)

“.....นอกจากการสอนตามเนื้อหาวิชาแล้ว อาจารย์มักจะสอดแทรกทัศนคติที่ดี ๆ เกี่ยวกับการเป็น ครูให้กับพวกเราเสมอ ซึ่งทำให้หนูมีทัศนคติที่ดีมากขึ้น ต่อการเป็นครู จากเดิมหนูอาจจะเคยคิดว่าที่เรียนทุกวัน นี้หนูก็แค่เรียนให้มันผ่านไปวัน ๆ แต่ตอนนี้หนูรู้สึกภาค ภูมิใจกับการเป็นครูมากขึ้น เพราะยังมีเด็กหลายคนที่ยัง ขาดโอกาสทางการศึกษา และต้องการครูที่จะคอยมอบ ความรู้ให้กับพวกเขา.....” (นิสิต 12/ บันทึกการเรียนรู้)

กระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม ของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่มี ต่อวิชาชีพครู: การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ขั้นพื้นฐานในตน เป็นกระบวนการศึกษาที่ต้องการสร้างจิตสำนึกใหม่ ปลุกฝังคุณค่าความดีงามให้แก่ นิสิตต่อวิชาชีพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากด้านใน และเกิดการเปลี่ยนแปลงในความคิด ความเชื่อ และ พฤติกรรม เพื่อเป็นความหวังใหม่ของสังคม เพราะครู คือเมล็ดพันธุ์แห่งความดีงาม เมื่อตกอยู่ ณ ที่ใดความดี ย่อมงอกงามขึ้นโดยรอบ ครูคือกัลยาณมิตร การได้พบ กัลยาณมิตรเป็นมงคลสูงสุด ความปรารถนาสูงสุดของ พ่อแม่คือ การที่ลูกได้พบครูที่ดี (ประเวศ วะสี, 2541, หน้า 13) ซึ่งในสังคมปัจจุบันและในอนาคตประเทศชาติ ต้องการครูที่ดี หรือผู้ที่เป็นครูที่แท้จริงทั้งสิ้น ด้วยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่ว่า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543, หน้า 3-4) “ครูที่แท้นั้นเป็นผู้ทำแต่ความดี คือ ต้องหมั่น ขยันและอดสาหัสพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ เสียสละ ต้องหนักแน่น อดกลั้นและอดทน ต้องรักษา วินัย สำรวมระวังความประพฤติ ปฏิบัติตนให้อยู่ใน ระเบียบแบบแผนที่ดีงาม.....”

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนว จิตตปัญญาศึกษา สามารถทำให้นิสิตมีกระบวนการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่ดีต่อวิชาชีพครู ซึ่งกิจกรรมที่ สามารถกระตุ้นผู้เรียนได้คือ บทเพลง บทกวี ภาพยนตร์ งานศิลปะ กิจกรรมที่นิสิตได้รับประสบการณ์ตรง เช่น การสัมภาษณ์ครูผู้เสียสละ การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นการ

คิดเชิงวิพากษ์ กิจกรรมสุนทรียสนทนา การเขียนบันทึก การเรียนรู้ การแสดงละคร และการทำงานตามความสนใจ นอกจากนี้ควรเปิดโอกาสให้นิสิตมีส่วนร่วมในการคิด และวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอน

2. บรรยากาศทางกายภาพและสภาพแวดล้อม มีผลต่อการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญา กล่าวคือ ควร มีห้องเรียนที่กว้างพอที่จะจัดกิจกรรมสุนทรียสนทนา หรือควรจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนที่มีสภาพแวดล้อม ร่มรื่นและเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้บรรยากาศของ การเรียนการสอน อาจารย์ควรทำหน้าที่ชี้แนะ เป็น กัลยาณมิตร เป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่าง อาจารย์-นิสิต นิสิต-นิสิต และนิสิต - อาจารย์

3. ควรมีการจัดการเรียนการสอนตามแนวจิตต ปัญญาศึกษาในรายวิชาต่างๆ ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และควรจัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนา จิตตปัญญาศึกษา เพื่อเป็นหลักในการปลูกจิตสำนึก ใหม่ของการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาและติดตามผลนิสิตที่ได้รับการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวจิตตปัญญา
2. พัฒนาหลักสูตรจิตตปัญญาศึกษาสำหรับ นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
3. ศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ ขับเคลื่อนจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันผลิตครู

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). *คุณธรรมและจิตสำนึกของข้าราชการครู*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2547). *คู่มือครู ครูดี ผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา. คุรุสภา. (2549). *คู่มือการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร. (2550). การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2552, 31 มกราคม). ปฏิรูปการศึกษาครั้งใหม่ ขอหัวใจให้จิตตปัญญาศึกษา. มติชน, หน้า 9.
- ณัฐพัส วังวิญญู, วิจักขณ์ พานิช และฉานเดช พ่วงจีน. (2552). *การเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ (Contemplative Education)*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ทิสนา เขมมณี. (2548). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2542). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ก.พลพิมพ์.
- นฤมล เอนกวิทย์. (2552). *การพัฒนาหลักสูตรจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิตา ชูโต. (2540). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: พี. เอ็น. การพิมพ์.
- บัณฑิต ทิพากร. (2551). การพัฒนาคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา. ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (บรรณธิการ), *อาจารย์มืออาชีพ แนวคิดเครื่องมือ และการพัฒนา (หน้า 23-32)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.
- ประเวศ กระจี. (2538). *ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ: ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2541). *ปฏิรูปการศึกษา ยกเครื่องทางปัญญาทางรอดจากความหายนะ*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- _____. (2550). *วิถีมุขย์ในศตวรรษที่ 21 (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีนา.
- _____. (2553). *มีปัญญาภิรักษาทูทุกซ์ โรค ระบบการศึกษาที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: กรีน-ปัญญาญาณ.
- พงษ์ธร ดันติฤทธิศักดิ์, ธีระพล เต็มอุดม, ชลลดา ทองทวี, จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร และสรยุทธ รัตนพจนารถ. (2552). *ต้นฉบับหนังสือแนะนำจิตตปัญญาศึกษา โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการจิตตปัญญาศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). *การศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตหรือการศึกษาเพื่อเพิ่มผลผลิต*. กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.

- ไพฑูริย์ สีนารัตน์. (2546). *อุดมศึกษาไทยในอุดมศึกษาโลก*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจักขณ์ พานิช. (2550). *เรียนรู้ด้วยใจอย่างไร้ครวญ*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีนา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ. (2552). *สรุปความรู้จากการอบรม “ภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย” หลักสูตรที่ 1 การเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ไร้ครวญ (Contemplative Education)*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2543). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณา ชีวพฤษ และยากุล สินไชย. (2551). ศิลปะสร้างสรรค์คุณภาพภายใน ใน *บทความการประชุมวิชาการประจำปี 2551 เรื่อง จิตตปัญญาศึกษา: การศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษย์ โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล*. กรุงเทพฯ: โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อดิศร จันทรสฤษ, ธนา นิลชัยโกวิท และอัญชลี สติระเศรษฐ์. (2552). *การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง (Transformative Education)*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2546). *รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิตำหนักิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2550). *คุณธรรมนำความรู้ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: วิ. ที. ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- Arnzen, M. (2005). *Shifting the paradigm: Transformative learning theory*. Retrieved, March 18, 2010, from http://www.blogs.Setonhill.edu/Mike_Arnzen/010220.html.
- Burnafor, G., Fischer, J. and Hobson, D. (1996). *Teachers doing research: Practical possibilities*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah.
- Cranton, P. (2003). *Teaching for transformation*. Retrieved, March 17, 2010, from <http://www.education.gsu.edu/CtL/FLC/Foundations/Transfarmational.pdf>
- Hart, T. (2004). Opening the contemplative mind in classroom. *Journal of Transformative Education*, 2(1), 28-46.
- Lang, H. R., McBeath, A. and Hebert, J. (1995). *Teaching strategies and methods for student-centered instruction*. Canada: Harcourt Brach & Company Canada.
- Marshall, C. and Rossman, G. B. (1999). *Designing qualitative research* (3rd ed.). California: SAGE Publication.
- McMillan, J. H. and Schumacher, S. (1997). *Research in education: A conceptual introduction* (4th ed.). New York: Longman.
- Susan, I. (1999). *Transformative learning in adulthood*. Retrieved, March 19, 2010, from <http://www.ericdigests.Org/1990-2/adulthood.htm>